

Володимир ГОРБАЛІНСЬКИЙ

доцент кафедри загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОБРАННЯ СПОСОБІВ ЗАХИСТУ ПРАВ ОСІБ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИСНТВІ УКРАЇНИ

Правова основа захисту прав і свобод людини у сфері публічно правових відносин базується на положеннях ст. 33 Конституції України, відповідно до якої людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, а утвердження та забезпечення прав людини є головним обов'язком держави.

Згідно зі ст. 55 Конституції України, кожному гарантується захист своїх прав, свобод та інтересів від порушень і протиправних посягань будь-якими не забороненими законом засобами. Конструкція цієї конституційної норми передбачає можливість застосування способів різноманітних способів захисту порушеного права, в тому числі, не передбачених процесуальними нормами.

Такий підхід відповідає проявам верховенства права, що не обмежується лише законодавством, а містить і інші соціальні регулятори, норми моралі, традиції, звичаї тощо. Всі ці елементи права відповідають ідеології справедливості, що значною мірою відображені у ст. 3, 6, 8, 55 Конституції України.

Так, під час реалізації учасниками адміністративних відносин своїх прав можуть виникати публічно-правові спори між суб'єктом владних повноважень, з одного боку, й громадянином – з іншого. Інструментами захисту суб'єктивних публічних прав учасників адміністративних відносин під час розв'язання публічно-правового спору виступають: 1) адміністративна медіація; 2) адміністративне оскарження; 3) притягнення винних посадових осіб публічної адміністрації до спеціальної дисциплінарної відповідальності; 4) відшкодування шкоди, завданої незаконними діями (бездіяльністю) суб'єктів публічної адміністрації; 5) засоби самозахисту – легальні засоби протесту [1].

До переліку таких способів захисту порушених прав осіб у публічно-правових відносинах можна віднести також і ті, що передбачені у ст. 5 КАС України. Вказана стаття визначає, що кожна особа має право в порядку, визначеному КАС України звернутися до адміністративного суду, якщо вважає, що рішенням, дією чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень порушені її права, свободи або законні інтереси, і просити про їх захист шляхом:

- визнання протиправним та нечинним нормативно-правового акта чи окремих його положень;
- визнання протиправним та скасування індивідуального акта чи окремих його положень;
- визнання дій суб'єкта владних повноважень протиправними та зобов'язання утриматися від вчинення певних дій;
- визнання бездіяльності суб'єкта владних повноважень протиправною
- та зобов'язання вчинити певні дії;
- встановлення наявності чи відсутності компетенції (повноважень) суб'єкта владних повноважень;
- прийняття судом одного з рішень, зазначених у пунктах 1-4 цієї частини та стягнення з відповідача – суб'єкта владних повноважень коштів на відшкодування шкоди, заподіяної його протиправними рішеннями, дією або бездіяльністю.

Обираючи той чи інший спосіб захисту порушеного права, слід виходити з того, що порушення права має бути реальним, стосуватися індивідуально вираженого права або інтересів особи, яка стверджує про його порушення, а саме право – конкретизоване у законах України. Якщо мова йде про оскарження, наприклад рішення суб'єкта владних повноважень, то особа має зазначити причини, чому вона вважає таке рішення незаконним і

підстави для його скасування [2].

Відсутність порушеного права чи невідповідність обраного позивачем способу його захисту способам, визначеним законодавством, встановлюється при розгляді справи по суті і є підставами для прийняття судом рішення про відмову в позові. Зміст адміністративної юстиції – ефективний судовий захист від порушень у публічно-правових відносинах. Отже, адміністративний суд, отримавши позовну заяву, повинен встановити наявність факту порушення права та застосувати конкретний спосіб захисту порушеного права, що залежить як від змісту суб'єктивного права, за захистом якого звернулася особа, так і від характеру його порушення [2].

Таким чином, можна зазначити, що в адміністративному судочинстві передбачено низку гарантій, які обумовлюють виконання завдань адміністративного судочинства і які пов'язані з активною позицією адміністративного суду у з'ясуванні всіх обставин у справі, можливість виходу суду за межі позовних вимог, невичерпність способів захисту прав особи тощо.

З іншого боку судова практика свідчить про те, що частими є випадки, відмови у задоволенні позовних вимог, а фактично відмови у захисті порушеного права особи у зв'язку з неправильним обранням позивачем способу захисту порушеного права. Звідси виникає питання критеріїв ефективності і правильності обрання того чи іншого способу захисту порушеного права і ролі суду у цьому.

Отже, адміністративний суд, розглядаючи та вирішуючи адміністративну справу, мусить встановити наявність факту порушення права особи та обрати ефективний спосіб захисту і поновлення порушеного права, що залежить як від змісту суб'єктивного права, за захистом якого звернулася особа, так і від характеру його порушення [3].

На нашу думку, вирішуючи питання щодо обраного способу захисту порушеного права адміністративний суд має керуватися верховенством права, частіше використовувати практику ЄСПЛ щодо права на ефективний спосіб судового захисту, широко застосовувати можливості виходу за межі позовних вимог з метою виконання завдань адміністративного судочинства, приймати рішення на користь особи, у разі, неоднозначного тлумачення матеріальних норм права.

1. Рябченко О. П. Щодо видів інструментів захисту суб'єктивних публічних прав учасників адміністративних відносин та їх співвідношення. URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2020/4/39.pdf>.

2. Про способи захисту у публічно-правових відносинах URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/pro-sposobi-zahistu-prava-u-publichnopravovih-vidnosinah.html>.

3. Грицаєнко О. Л. До питання ефективності захисту прав осіб в адміністративному судочинстві. URL: https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/2_2020/part_2/12.pdf.

УДК 340.130.5

DOI: 10.31733/17-03-2023-59-62

Юлія ЗАГУМЕННА

професор кафедри теорії

та історії держави і права

Харківського національного

університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

ПРИНЦИПИ ТА ФУНКЦІЇ БЕЗПЕКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Сучасна наука схильна розглядати безпеку в якості тієї універсальної цінності, яка стосується нескінченної кількості суб'єктів, хоча найбільше значення має, безумовно, безпека особистості, соціальних груп, суспільства і держави [1, с. 13]. Вона сприймається як така гуманістична цінність, що за сучасних умов в Україні набуває пріоритетного значення разом з іншими фундаментальними суспільними (у тому числі, і правовими) цінностями, зокрема такими, як верховенство права, свобода, рівність, права людини, демократія, національна єдність тощо [2, с. 60-61; 3, с. 14].